

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

Domestic Dynamics Preventing Arab Spring In Saudi Arabia

Emrah Utku GÖKÇE^(*)

Özet

Orta Doğu'da petrolün keşfi, petrole sahip bölge devletlerinin politik, ekonomik ve sosyal yapısını etkilemiş; bu durum milli gelirlerinin büyük bir kısmını petrol ihracatından elde eden rantıye devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu makalede Arap Baharı bağlamında Orta Doğu petrol ülkelerinden Suudi Arabistan'ın ayaklanmalar sırasında siyasal istikrarını nasıl koruduğu, Rantıye Devlet Teorisi (RDT) aracılığıyla incelenmiştir. Suudi Arabistan, milli gelirinin büyük kısmını petrolden elde ettiğinden rantıye devlet olarak tanımlanmaktadır. RDT'ye göre; petrol gelirleri, yönetimi, vergilendirme ve temsiliyet sistemini, muhalefet hareketlerini etkileyen ve mevcut iç politikaların sürekliliğini sağlayan en önemli unsurdur. Bu temel unsurdan ve onun etkilerinden dolayı Suudi Arabistan'da ayaklanmalar yaşanmamış ve yakın gelecekte de Suudi Arabistan'da bu yönde bir değişiklik beklenmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Petrol, Rantıye Devlet Teorisi, Suudi Arabistan, Arap Baharı

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:2

(*) Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Araştırma Görevlisi, E-posta: eutku.gokce@alparslan.edu.tr

Abstract

The discovery of oil in the Middle East affected the political, economic and social structure of states in the region, which have got oil. This case caused to the emerging of rentier states which gain a large part of their national income from oil export. In this article, it was examined by means of Rentier State Theory (RST) how Saudi Arabia protected its own political stability during the uprisings. Saudi Arabia is a rentier state because of the fact that a large portion of its national income is based on oil revenues. According to RST; Oil revenue is the most important factor, which affects administration, taxing and representation system, and opposition movements; and which provides continuity of the domestic policies. The uprisings have not occurred in Saudi Arabia due to this main factor and its effects. It is not expected any change in Saudi Arabia in the near future.

Keywords: *Oil, Rentier State Theory, Saudi Arabia, Arab Spring*

Giriş

2010 yılının son aylarına doğru Arap coğrafyasında yönetimlere karşı halk ayaklanmaları ve muhalefet gösterileri başlamıştır. Bu coğrafyadaki birçok Arap devleti -Tunus, Mısır, Yemen, Suriye, Bahreyn- ayaklanmalardan doğrudan etkilenip, iktidar/rejim değişikliği yaşamıştır. Suudi Arabistan, Umman, Cezayir, Fas gibi devletler olaylardan dolayı olarak etkilenmiş, bu devletlerde sadece muhalif gösterilere tanık olunmuştur. Batı basını olayları genel olarak “Arap Baharı” olarak adlandırmıştır.¹

Bu çalışmada, Arap Baharı sürecinde “Suudi Arabistan’da neden bir iktidar/rejim değişikliği olmamıştır?” sorusuna Rantiye Devlet Teorisi(RDT) bağlamında yanıt bulmaya çalışılacaktır. Suudi Arabistan’ın Orta Doğu’da ve Körfez ülkeleri arasında etkin aktör olması, sahip olduğu

¹ Joshua Keating, “Who first used the term Arab Spring?”, Erişim 18 Şubat 2016, <http://foreignpolicy.com/2011/11/04/who-first-used-the-term-arab-spring/>.

petrol yataklarından dolayı dünyanın en büyük petrol ihracatçısı olması, uluslararası aktörlerle -başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere- girdiği politik ve ekonomik ilişkiler, Suudi Arabistan'ı hem Orta Doğu bölgesinde hem de uluslararası politikada önemli bir ülke haline getirmiştir. Bu çerçevede, Suudi Arabistan'ın genel tarihi, politik ve ekonomik durumu incelenirken, Suudi Arabistan'ın petrol gelirlerinden dolayı rantıye devlet olduğu veriler ışığında gösterilecektir. Çalışmanın “Rantıye Devlet Teorisi Bağlamında Suudi Arabistan'da Arap Baharının Genişlemesini Engelleyen Dinamikler” başlığı altında, Suudi rejiminin Arap Baharı bağlamında meydana gelen gösterileri nasıl bastırabildiği ve rejimi yıkacak bir muhalefetin nasıl önlendiği RDT ve geleneksel yönetim bağlamında açıklanacak; bunun yanı sıra Suudi Arabistan rejiminin petrol ile ilişkisi detaylı olarak ele alınacaktır. Ayrıca, Suudi Arabistan'da siyasal hakların var olup olmadığı; petrol, vergilendirme politikaları ve siyasal katılım arasındaki bağ incelenecek, bu inceleme sonucunda Suudi rejiminin kendi meşruiyetini nasıl sağladığı ve neden Suudi Arabistan'da kitlesel muhalefetin ortaya çıkmadığı, küçük çaplı gösteriler çıksa da neden Arap Baharındaki gibi genişleyemediği ele alınacaktır.

Geçmişten Bugüne Yükselen Monarşi: Suudi Arabistan

Modern Suudi Krallığı, Abdülaziz El Suud tarafından kurulmuş ve 1953-2015 yılları arasında oğulları Suud, Faysal, Halid, Fahd, Abdullah tarafından yönetilmiştir. Kral Selman 23 Ocak 2015'ten beri ülke yönetimindedir. 1950 sonrası, krallığın geniş çapta petrol kaynaklarının çıkarılması, petrolün ihracı ve ülkede ekonomik gelişimin olduğu dönemdir. Modern Suudi Arabistan'ın en önemli ekonomik kaynağı olan petrol, politik, ekonomik ve sosyal yapıdaki değişimlerin temel nedenidir.

Kral Abdülaziz El Suud, Suudi Arabistan'ın modernleşme sürecindeki ilk lideridir. Yönetimi boyunca ülkenin altyapı inşasında, temel iletişim sistemlerinde, eğitimde, sağlıkta, ziraatta yenileşmenin ilk adımlarını atmıştır. 1930 yılı itibarıyla, günümüzde de devam eden Suudi Arabistan

Emrah Utku GÖKÇE

ve ABD arasında diplomatik ilişkiler kurulmaya başlanmıştır. 1933'te ilk petrol araştırmaları gerçekleştirilmiş ve ülkede dünya üzerindeki en yüksek oranda petrol rezervleri bulunmuştur.²

1950'ler Suudi Arabistan için değişimin başladığı yıllardır. Petrol gelirleri Suudi Arabistan'daki siyasal, ekonomik ve toplumsal hayatta değişimi, kamu ve alt yapı hizmetlerinde artışı, bedevi/göçebe yaşam tarzından yerleşik şehir hayatına geçişi beraberinde getirmiştir.³ Petrol gelirleriyle birlikte, politik ve ekonomik gücü artan Suud ailesinin politik ve ekonomik anlamda ittifak kurduğu zümreye ilişkin kararları da değişmeye başlamıştır. Suud ailesi, petrol gelirleriyle kendi kabilesinden bir ekonomik elit oluşturmuştur. Petrol öncesi dönemde Hicazlı tüccarların sermayesinden faydalanan Suud monarşisinin, petrol gelirleri artınca Hicazlı tüccarlara ihtiyacı kalmamıştır. Böylece Suud ailesi Hicazlı tüccarlarla gerçekleştirdiği ittifakı ortadan kaldırıp, Arabistan'daki diğer kabile reisleriyle petrol gelirlerinden sağlanan mali kaynakla politik ittifak içine girmiştir.⁴

Suudi Arabistan'da devlet aygıtının gelişmesini sağlayan en önemli etken petrolün bulunmasıdır. Petrol, iç dinamiklerin yanı sıra ülkenin dış dinamiklerini de etkilemiştir. Petrolün iç dinamiklere katkısına baktığımızda, devletin gelirlerini artırmış, ülke içindeki kabileler ve tüccarların devlete sadakatini sağlamış, paranın yönetimi için 1951-52'de Para Ajansı ve 1954'te Ekonomi ve Maliye Bakanlığı'nın kurulmasına neden olmuştur. Petrol, Suudi Arabistan'ın dünya ekonomisine entegre olmasını ve dönemin hegemon gücü ABD ile politik ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini sağlamıştır. Bu durum ülkede ABD çıkarları çerçevesinde

2 "A Chronology: The House of Saudi", Frontline, Erişim 03 Aralık 2015, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/saud/cron/>

3 Sharaf Sabri, *The House of Saudi in Commerce: A Study of Royal Entrepreneurship in Saudi Arabia*, (New Delhi: Chaman Enterprises 2011), p. 8.

4 Meliha Benli Altunışık, "Ortadoğu'da Petrol ve Demokrasi İlişikine Bir Bakış", *Doğudan Dergisi*, 2008, S: 4, s. 73-74.; Sharaf Sabri, *a.g.e.*, p. 8-12.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

Savunma Bakanlığı'nın kurulmasına neden olmuştur.⁵ Bunun bir sonucu olarak Kral Abdülaziz ve ABD arasında Suudi petrollerini işlemek amacıyla 1944'te Arabian-American Oil Company (ARAMCO) adlı petrol şirketi kurulmuştur. ARAMCO, Suudi hükümetine düzenli gelir sağlamanın karşılığında Suudi Arabistan'ın doğu çöllerinde bulunan petroler üzerinde ayrıcalıklı haklar elde etmiştir. ARAMCO, sadece petrol çıkarmamış ülkenin inşasında da büyük rol oynamıştır. Şirket, konut, havaalanı, hastane, okul ve Suudi petrollerini korumak amacıyla askeri üsler de inşa etmiştir.⁶

Abdülaziz'in oğlu Kral Suud (1953-1964), 1953'te tahta geçmiştir. Bakanlar Kurulu içinde, Sağlık, Eğitim ve Ticaret Bakanlığı'nı oluşturmuş ve 1957'de Kral Suud Üniversitesi'ni Riyad'da kurmuştur. Kral Suud döneminde ekonomik anlamda bir gelişme yaşanmamış, 1958'de aşırı harcamalardan dolayı bütçe 310 milyon Amerikan Doları açık vermiştir.⁷

Kral Faysal (1964-1975), Suudi Arabistan'ın dönüşümünde ekonomik ve sosyal gelişim planlarına önem vermiş, özellikle sanayi alanında önemli adımlar atmış, kadınlar için ülkede okullar açmıştır. 1960 ve 1970'lerde Arap-İsrail Savaşları ve 1973 Petrol Krizi'nde Faysal, kendi çıkarları çerçevesinde barış ve istikrarın yanlısı olmuştur.⁸ Kral Faysal, “*Biz serbest girişim ekonomisini, İslam kuralları ile uyum içinde olduğu ve insanlara her türlü fırsatı verdiği, ülkemize uyduğu için tercih ettik.*” diyerek ekonomik sistem olarak kapitalizmi tercih etmiştir. Kral Faysal, ekonomik planlamalar için Uluslararası Para Fonu (IMF) ile ilişki kurmuştur. 1959'da kurulan Ekonomik Gelişme Komitesi 1965'te Merkez Planlama Örgütü'ne çevrilmiştir. 1970'de ise ilk beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır.⁹

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:2

5 Fulya Atacan, *Değişen Toplular ve Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık 2004), s. 226.

6 a.g.e.

7 Royal Embassy of Saudi Arabia in Washington, DC, “Saudi Arabia History of A Civilization”, 03 Aralık 2015, <http://www.saudiembassy.net/about/country-information/history/>

8 a.g.y.

9 Fulya Atacan, a.g.e., s. 231.

Emrah Utku GÖKÇE

1960’larda Suud ailesinin prensleri Kral Faysal’ın kararıyla petrol endüstrisi tabanlı özel şirketler kurarak, piyasaya girmişlerdir. 1970’lerden 1980’lere kadar geçen süre Suudi Arabistan için önemlidir. Çünkü yaşanan petrol krizi, petrolün varil fiyatını yükseltmiş Suudi petrol gelirlerinin artmasını sağlamıştır.¹⁰ Ülkenin sahip olduğu yüksek gelirler sayesinde, Kral Faysal ülkenin modernleşme sürecini hızlandırırken, ülke vatandaşlarının da refah seviyelerini de artmıştır.¹¹ Ayrıca Faysal eğitime yönelik reformlar gerçekleştirmiş, Suudi Arabistan’da eğitimli orta sınıfın oluşmasına yardımcı olmuştur. Bu oluşan eğitimli orta sınıf, devletin işlevselliğini artırmak amacıyla idarede kullanılmış, petrol gelirlerinden pay verilmiştir; ama bu grupların karar alma mekanizmalarında yer almalarına izin verilmemiştir.¹²

Kral Halid (1975-1982) dönemi Suudi Arabistan için geniş ölçüde refah ve bolluk dönemidir. Birinci ve İkinci Petrol Krizi çerçevesinde Suudi Arabistan ciddi oranda petrol gelirleri elde etmiştir. Bu dönemde, nüfusunun yaklaşık olarak dört milyon olması, bu kadar büyük bir gelir artışının tüketimini sağlayamamıştır. Bundan dolayı ülkede hızlı oranda inşaatlaşmaya ve altyapı modernizasyonlarına devam edilmiştir. Sürecin devamı için ülke dışından da işçiler getirtilmiştir. Ülkede var olan bu bolluk aynı zamanda toplumsal ve siyasal yozlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Rüşvet ve kayırma ilişkilerinin artmasına en büyük tepkiyi ise dinsel gruplar vermiştir.¹³

Suudi Ulusal Muhafızları’nda bir dönem görev yapmış olan ve daha sonra Medine Üniversitesi’nde okumaya başlayan Sayaf El Utaybi, El Suud ailesinin meşruiyetini kaybettiğini, toplumlumun modernleşme hamleleri sonucunda bozulduğunu, hatta ulemanın da sistem tarafından satın alındığını iddia ettiği vaazlarına başlamıştır. El Utaybi yaklaşık 500

10 Sharaf Sabri, *a.g.e.*, p. 14-15.

11 “A Chronology: The House of Saud”, *a.g.y.*

12 Fulya Atacan, *a.g.e.*, s. 231.

13 “A Chronology: The House of Saud”, *a.g.y.*

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

kişilik takipçisiyle Mekke'de toplanmış 1979'da silahla Kâbe'ye girmiş ve yönetime karşı ayaklanmayı başlatmıştır. 3 Aralık'ta ayaklanma tamamen bastırılmış ve isyancılar asılmıştır.¹⁴ Bu ayaklanma, Suudi Arabistan'ın toplum karşısında dinsel imajının bozulmasına neden olmuştur. Bozulan imajını düzeltmek isteyen Suudi ailesi, Vahhabi öğretisi temelinde dinsel eğitime yönelmiş bu çerçevede çeşitli yeni eğitim merkezleri kurmuştur.¹⁵

Kral Fahd (1982-2005), Suudi hükümet yapısını yeniden şekillendirmiş ve 2005'te yapılan ilk ulusal çapta belediye seçimlerini desteklemiş; aktif olarak bölgesel ve küresel krizleri çözmeye yönelik adımlar atmıştır. İsrail-Filistin çatışmasına, Irak'ın Kuveyt'i işgaline, Lübnan'daki iç savaşa, Bosna-Hersek, Kosova, Çeçenistan, Afganistan, Keşmir ve Somali meselelerine önem vermiştir.¹⁶ 1980'lerde meydana gelen petrol fiyatlarındaki ani düşüş, petrol ihraç eden ülkelerde ekonomik ve politik sıkıntılara neden olmuştur. Suudi Arabistan'ın bölgedeki etkinliği bölgesel istikrarı olumlu yönde etkilemiştir. Örneğin, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'nin kurulması ve güçlenmesinde lider olmuş, İran-Irak Savaşı'nda ateşkese katkıda bulunmuştur. Ancak 1991'de patlak veren Körfez Savaşı bölgede istikrarı ve diplomatik ilişkileri önemli ölçüde değiştirmiştir. Irak'ın yayılcı politikaları Suudi Arabistan ve ABD arasındaki diplomatik ve askeri ilişkileri artırmıştır. Böylece Suudi Arabistan küresel ölçekte itibarını artırırken kendi içindeki ulema ve dinsel muhalefetten de büyük tepki görmüştür.¹⁷

Kral Abdullah (2005-2015) terörizm başta olmak üzere devam eden iç ve dış meselelerle yakından ilgilenmiş; 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD ile teröre karşı mücadelede ortak ilişkiler gerçekleştirmiştir.¹⁸ Kral Abdullah döneminde meydana gelen küresel ölçekteki 2008 ekonomik

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:2

14 Fulya Atacan, *a.g.e.*, s. 233.

15 "A Chronology: The House of Saud", *a.g.y.*

16 "Saudi Arabia History of A Civilization", *a.g.y.*

17 "Country Profile: Saudi Arabia", *Library of Congress-Federal Research Division*, September 2006, p. 4, Erişim 4 Aralık 2015, https://www.loc.gov/frd/cs/profiles/Saudi_Arabia.pdf

18 *a.g.y.*

Emrah Utku GÖKÇE

krizi, dünyanın en büyük petrol üreticisi Suudi Arabistan'ı neredeyse hiç etkilememiştir. Önümüzdeki 10 yıl içinde petrolden 4 trilyon dolarlık gelir elde edeceğinin açıklanması, yabancı yatırımcılar için bu ülkeyi daha da cazip hale getirmektedir. Kral Abdullah'ın ölümünden sonra 23 Ocak 2015'te tahta Selman bin Abdülaziz geçmiştir.¹⁹

Suudi Arabistan Krallığı'nın yönetim biçimi monarşi, dini İslam, anayasası Kuran ve Sünnet, dili de Arapçadır. Politik yapı, İslama dayalı hukuk kuralları tarafından şekillendirilmiştir.²⁰ Kral, yönetimin en tepesindedir ve kral iktidara geldiğinde kendisinden sonra gelecek olan kralı (veliaht kral, naip) da kendisi atamaktadır. Naibin nasıl seçileceğine ilişkin herhangi bir yasa yoktur; ancak geleneksel olarak aile içindeki ikinci sıradaki prens bu konuma gelmektedir.²¹ 2007'den itibaren, Kral Abdullah, kendi oğulları ve torunlarından seçtiği 35 kişilik bir meclis ile Kral ve Naibin ülkeyi yönetemez hale gelmesi durumunda kimin Kral olacağına karar verecek bir meclis oluşturmuştur.²²

Suudi Arabistan'da Bakanlar Kurulu, 1953 yılında yürütme organı olarak ilk Kral Suud tarafından kurulmuş; 1993'de Kral Fahd tarafından yeniden yapılandırılmıştır. Bakanlar Kurulu'nun başında başbakan sıfatıyla Kral vardır. Ayrıca birinci ve ikinci başbakan vekili (Savunma Bakanı), 20 Bakan ve bölge yöneticileri Bakanlar Kurulu'nu oluşturmaktadır. Bakanlar Kurulu üyeleri Kral tarafından atanmaktadır; kurul Kral'a karşı sorumludur. Kral, 30 gün içinde Bakanlar Kurulu'nun aldığı herhangi bir kararı veto etme yetkisine sahiptir. Kurul içinde Savunma, İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı daimi olarak kraliyet ailesinin kontrolünde olmuştur. Diğer bakanlıkların başına kraliyet ailesinin dışından üst bürokrat ve teknokratlar da gelebilir; ama genellikle sisteme bağlı kişiler tercih edilmektedir.²³

19 "Kriz Suudi Arabistan'ı Teğet Geçti", *BBC Türkçe, Erişim* 04 Aralık 2015,

http://www.bbc.com/turkce/1g/izlenim/2009/11/091120_fooc_saudi.shtml

20 James Wynbrandt, *A Brief History of Saudi Arabia*, (New York: Checkmark Books 2010), p. 261.; Fulya Atacan, a.g.e., s. 250.

21 Fulya Atacan, a.g.e., s. 250.; "Saudi Arabia History of A Civilization", a.g.y.

22 "Saudi Arabia History of A Civilization", a.g.y.

23 Fulya Atacan, a.g.e., s. 252.; James Wynbrandt, a.g.e., p. 262.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

Danışma ya da Şura Meclisi, 1992'de Meclis El Şura kanunu ile kurulmuştur. Suudi vatandaşı, 30 yaş üstü 150 erkek (Bu sayı 1997'de 60, 2001'de 90, 2003'te 120, 2005'te 150 üyeye çıkartılmıştır.) ve 2013'te yapılan düzenleme ile ilk defa 30 kadın üye kral tarafından meclise seçilmiştir. Meclisin yasama yetkisi yoktur. Genel devlet politikaları, kanun, düzenleme, uluslararası anlaşma konusunda Krala görüşlerini bildirebilir; özellikle genel ekonomik ve sosyal gelişme konularında, bakanlık ve diğer hükümete bağlı kurumların yıllık raporlarını tartışıp önerilerde bulunabilir (Şura Kanunu-Madde 15). Meclis'in alacağı kararlar Bakanlar Kurulu'na gönderilir, Bakanlar Kurulu Şura'nın aldığı kararları uygun bulursa Kraliyet onayı ile karar çıkarılır, eğer Bakanlar Kurulu Şura ile aynı fikirde değilse son kararı Kral verir(Şura Kanunu Madde-17).²⁴

Suudi yönetimi, halk ayaklanmalarının ülkede yaygınlaşmasını önlemek amacıyla, reform sürecini başlatmıştır. Ülkede var olan 40 aktivist Suudi Kralı Abdullah'a mektup yazarak Şura Meclisi üyelerinin atamayla değil seçimle gelmesini, kadınlara seçme seçilme hakkının verilmesini, yolsuzluğa karşı mali meselelerde hesap verilebilirliğin artırılmasını beyan etmişlerdir. Bu bağlamda, kadınlara yerel seçimlere girme hakkı ve Şura Meclisi'ne atanabilme hakkı tanınmıştır.²⁵

Suudi Arabistan Ekonomisinde Petrol Üretimi ve Rantiye Devlet Teorisi

1900'lü yılların başında, Suudi Arabistan'ın temel gelir kaynağı Suriye ile gerçekleştirdiği deve ticaretine bağlıydı. Ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan ötürü gelir kaynaklarında düşüş meydana geldi. Kral Abdülaziz, gelir kaynaklarını artırmak ve Arap ulusal birliğini sağlamak için Mekke, Medine

24 Fulya Atacan, *a.g.e.*, ss. 250-251; Royal Embassy of Saudi Arabia in Washington, DC, "Majilis Al-Shoura Law", Erişim 04 Aralık 2015,

https://www.saudiembassy.net/about/country-information/laws/Majlis_Ash_Shura_Law.aspx

25 Caryle Murphy, "Saudi Arabia's King Abdullah Promises \$36 Billion in Benefits", 23 February 2011, Erişim 04 Aralık 2015 <http://www.esmonitor.com/World/Middle-East/2011/0223/Saudi-Arabia-s-King-Abdullah-promises-36-billion-in-benefits>

Emrah Utku GÖKÇE

ve Cidde dâhil olmak üzere Hicaz Bölgesi'ni fethetmiştir. Bu süreçte, Suud ailesi, tacirlerden aldığı vergilerden ve Hac gelirlerinden yılda yaklaşık 2,2 milyon Amerikan Doları elde etmiştir. Yeni temelleri atılan bu devletin ekonomisi, yerel ve uluslararası iletişim mekanizmalarından yoksunluk, doğal kaynakların yetersizliği, eğitim, işçi seviyesindeki yetersizlikler ve yatırımların olmamasından dolayı çok zayıf kalmıştır.²⁶

1938'de petrol bulunsa da İkinci Dünya Savaşı'ndan dolayı uluslararası ölçekte genel ticareti yapılamamıştır. 1950-1970 yılları arasında, Suudi Arabistan'da bulunan petrol kaynaklarına doğrudan, Suudi devletinden daha çok, petrol arzını ve fiyatlarını belirleyen ARAMCO hâkim olmuştur. 1970'lere kadar devlet doğrudan petrol üretimi ve fiyatlandırma noktasında aktif rol almamış, petrol satışından elde edilen gelirin %70-%80'i ARAMCO tarafından devlete verilmiştir. 1960'larda sanayileşmiş devletler bol ve ucuz petrole ulaşırsalar da, 1970 ve 1980'li yıllarda meydana gelen Orta Doğu'daki Arap-İsrail savaşlarında çoğu sanayileşmiş devletlerin İsrail'e yardım etmesi; petrol üreten Arap devletlerince petrolün bir dış politika aracı olarak kullanılmasına yol açmıştır. Petrol fiyatları %100 yükseltmiştir. Bu durum Suudi Arabistan'ın ciddi oranda petrol gelirleri elde etmesini sağlamış ve rantiyeye devlete dönüşümüne zemin hazırlamıştır.²⁷

“Rantiye devlet fikri ilk olarak 1970'de Hossein Mahdavy tarafından ortaya atılmıştır. Daha sonra Hazem Beblawi ve Giacomo Luciani gibi iktisatçılar tarafından 1987'de geliştirilmiştir.”²⁸ Rant, emek sarf etmeksizin ülkede bulunan doğal kaynakların satışından ve kiralanmasından elde edilen parasal gelirdir. Bir ülkenin kendi doğal kaynaklarını ülkenin dışındaki

26 Sharaf Sabri, *a.g.e.*, p. 7.

27 Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Savaş, Siyaset ve Diplomasi*, (Bursa: MKM Yayıncılık, 2008), s. 481-482.

28 Meliha Benli Altunışık, “Rentier State Theory and the Arab Uprising: An Appraisal”, *Uluslararası İlişkiler*, Yaz 2014, Cilt 11, S: 42, s. 76. (Ayrıca bkz: Hossein Mahdavy, “Patterns and Problems of Economic Development in Rentier States: The Case of Iran”, M. A. Cook (ed.), *Studies in Economic History of the Middle East*, Oxford, Oxford University Press, 1970.; Hazem Beblawi and Giacomo Luciani (eds.), *The Rentier State: Nation, State and Integration in The Arab World Volume II London, Croom Helm*, 1987.)

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

alıcılara satışı ya da kiralaması; bu durumun ülke ekonomisinin temel karakteristiği haline gelmesi; ve bu şekilde elde edilen rantın, ülkenin toplam ekonomik gelirlerinin %40'dan fazlasını kapsaması rantıye ekonomiyi oluşturmaktadır.²⁹ Rantiyecisi, bir kişi, ekonomik bir kurum ve devlet olabilir. Bu çerçevede rantıye devlet, rantıye türünden ekonomik aktivitelerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır ve genellikle de rantıye ekonomilerde rant doğrudan devletin kasasına girdiğinden devlet ekonomisinin en önemli aktörü haline gelmekte ve devleti rantıye yapmaktadır.³⁰

Rantiye devlet, kendi halkının yaşamını devam ettirebilmesi için her zaman destek vermeye hazırdır; ancak ekonomide vergilendirmenin olmaması ya da az olması demokratik kurumsallaşmayı engellemekte ve rant gelirlerinin dağıtımında patronaj ilişkilerin gelişmesine neden olmaktadır. Rantiye devlette patronaj ilişkisi, devletin konsolidasyon sürecini sağlayan bir etkidir. Rantı elinde tutan devlet yöneticileri rakip politik gruplara karşı rant kaynağını kullanarak patronaj ilişkilerini devreye sokar ve karşı grupların devre dışı kalmasını sağlarlar. Örneğin, Suudi Arabistan, rejime alternatif güç olarak görülen Hicazlı tüccarların önüne geçmek için petrol gelirlerini kullanmıştır. Suud ailesi petrol gelirleri ile kendilerini destekleyen Necidli iş adamları sınıfını oluşturmuştur.³¹

Rantiye devlet, demokratik devlet yapılanmalarının aksine halkla ilişkisini sadakat üzerine inşa eder ve dağıtım politikalarıyla sadakatin pekişmesini sağlar. Finansal araçların elinde tutulması, rantıye devletin otonom bir şekilde hareket etmesine olanak verir. Bu durum, devletin demokratikleşme sürecini aksatır. Ayrıca toplumsal hareketlere karşı

29 Giacomo Luciani, "Allocation vs. Production States: A Theoretical Framework", *The Arab State* içinde, ed. Giacomo Luciani, (California: University of California Press 1990), p. 71-72.; Douglas A. Yates, *The Rentier State in Africa: Oil Rent Dependency and Neocolonialism in The Republic of Gabon*, (Trenton: Africa World Press 1996), p. 15.

30 Hazem Beblawi and Giacomo Luciani, *The Rentier State: Nation, State and Integretion in The Arab World Volume II*, (London: Croom Helm 1987), p. 5-11.

31 Lisa Anderson, "The State in the Middle East and North Africa", *Comparative Politics*, Vol. 20, 1987, s. 10; Kiren A. Chaudhry, "Economic Liberalization and the Lineages of the Rentier State", *Comparative Politics*, 1994, Vol. 27, s. 12-13; Meliha Benli Altunışık, 2014, a.g.m., p. 78-79.

Emrah Utku GÖKÇE

devleti otoriterliğe sürükleyerek mevcut yapıya razı olunması sağlanır.³² Bu çerçevede Ross, petrol gelirlerinin üç etkisinden bahseder. İlk olarak, “rantiye etkisi” ile vergilendirmeme ya da daha az vergilendirme politikaları aracılığıyla “siyasal rızanın” sağlanmasıdır. İkinci olarak, “baskı etkisi” ile kurumların baskı altında tutulmasıdır. Üçüncü olarak, “modernizasyon etkisi” ile sosyo-politik yapının modernleşme sürecinin durağanlaşmasıdır.³³ Bu açıklamalar çerçevesinde petrol gelirlerinin Suudi Arabistan’ı nasıl etkilediği ve Arap Baharında önleyici rol aldığı “Rantiye Devlet Teorisi Bağlamında Arap Baharının Genişlemesini Engelleyen İç Dinamikler” başlığı altında ele alınacaktır.

Tablo:1 Bazı Rantiye Devletler

Ülkeler	Nüfus (Milyon Kişi)	GSYİH (Milyar \$)	Büyüme (%) (2001-2009)	İhracat (%) (GSYİH)	Ranta Bağımlılık (Rant/İhracat) (%)
Cezayir	34,9	158,9	3,7	45	96
Libya	6,4	77,9	4,4	61	93
S. Arabistan	25,7	434,4	3,2	59	90
Irak	30,7	84,1	1,2	58	84
İran	74,2	337,9	5,1	30	78
Katar	1,4	126,5	13,5	59	77
Kuveyt	2,9	117,3	6,1	65	97

Kaynak: İlyas Sözen vd., “Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinin Rantiyecisi Ekonomi Yapıları”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011, S: 19, 89-107, s. 95.

32 Giacomo Luciani, a.g.e., p. 63; Lisa Anderson, a.g.m., p. 10; Meliha Benli Altunışık, 2014, a.g.m., p. 79.
33 Michael Ross, “Does Hinder Democracy?”, *World Politics*, 2001, V. 53, No:3, 325-361, p. 356.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

Suudi Arabistan, diğer endüstri sahalarına sahip olsa da ekonomisinin temel gelir kaynağı petrol ve onun endüstri dallarıdır. Ekonomik faaliyetler üzerinde güçlü bir devlet müdahalesi vardır. Bütçe gelirlerinin %80'i, GSYİH'nin %45'i ve ihracatın %90'ı petrol gelirlerine dayanmaktadır.³⁴ Ekonominin büyük orandaki gelir kaynağı petrol, Suud ailesinin ve aileye yakın elitlerin elinde toplanmaktadır. Toplanan bu rant mal, hizmet ve para yardımı olarak doğrudan ülke vatandaşlara karşılıksız olarak dağıtılmakta, devlet ayrıca modern vergi politikalarını tercih etmemektedir. İşgücü ve çalışma isteğini engelleyen bu durum, Suudi Arabistan'ın yurtdışından işgücü ithalatına da sebep olmaktadır. 1960'lardan günümüze kadar bu rantiyeci anlayış devam etse de küresel ölçekte yaşanan krizler ve petrolün bir gün biteceği olgusu Suudi Arabistan'ı üretim endüstrisine itmektir.³⁵

Rantiye Devlet Teorisi Bağlamında Suudi Arabistan'da Arap Baharının Genişlemesini Engelleyen İç Dinamikler

2010'un Aralık ayında, Muhammed Buazizi içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartları protesto etmek amacıyla kendisini yakmış ve Tunus'ta kitlesel muhalefet hareketinin başlamasına neden olmuştur. Tunus'ta yaşanan bu beklenmedik olay, Arap coğrafyasında kitlesel muhalif hareketlerin yayılmasına sebep olmuş ve "Arap Baharı", "Arap Devrimi" ya da "Arap Uyanışı" olarak tanımlanmıştır. Sosyal ve idari değişimleri beraberinde getiren bu olaydan sonra Mısır, Yemen ve Suriye radikal değişimlere sahne olmuştur.³⁶ Körfez ülkeleri de Arap Baharından farklı derecelerde etkilenmiştir. Kuveyt'te halk yolsuzluklara karşı protestolar yapmış, Bahreyn'de ise eşitlik talebinde bulunmuştur. Umman'da ekonomik eşitsizlikler ve işsizlik dile getirilmiştir. Suudi Arabistan'da

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:2

34 Central Intelligence Agency, "The World Factbook", Erişim 08 Aralık 2015, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>

35 Michael Herb, "No Representation Without Taxation? Rents, Development, Democracy", *Comparative Politics*, 2005, V: 37, No: 3., 297-316, p. 298.

36 Murat Aktaş, "The Arab Spring and The European Union", *The Arab Uprisings & The Struggle of Soft Powers in The Middle East* within, ed. Murat Aktaş (Ankara: Nobel 2012), p. 53.

Emrah Utku GÖKÇE

ise reform istekleri çerçevesinde iktidara yönelik muhalif hareketler Doğu Eyaletlerinden Hofuf, Avamiye ve Katif’te 11 Mart 2011’de ortaya çıkmıştır. Gösterilerde 22 kişi ölürken toplu hareketler 2012’nin sonuna doğru bastırılmıştır.³⁷ Körfez ülkeleri mevcut meşruiyetlerini korumak için reform politikaları yapmaya mecbur kalmışlardır.³⁸ Ayrıca, Bahreyn’deki İran destekli ayaklanmaların Körfez ülkelerini etkilemesini önlemek için Suudi Arabistan devreye girerek ayaklanmaların “Körfezin kalbine doğru yayılmasını engellemiştir.”³⁹ Suudi Arabistan’da ayaklanmaların nasıl engellendiği RDT bağlamında aşağıda detaylı olarak üç başlık altında incelenebilir.

a. Muhalif Hareketleri Engelleyebilen Petrol Gelirlerine Dayalı Otoriter Rejim

Suudi Arabistan’da geleneksel otorite tipi çerçevesinde patrimonyal politik ve ekonomik yapı mevcuttur. “*Geleneksel otorite, çok eski zamanlardan beri süregelen geleneklerin kutsallığına ve bu geleneklere göre gücü kullananların meşruluğuna olan yerleşik inanca dayanır.*”⁴⁰ Suudi kraliyet ailesi Suudi Arabistan’ın yönetici kadrosunu oluşturmaktadır. Suudi ailesinin 5.000 ile 8.000 kişiden oluştuğu düşünülmektedir. Ataerkil ve vekâlete dayanan kraliyetin babadan oğula geçtiği bu sistemin temelleri İbn Suud tarafından atılmıştır. Kral Fahd’ın 1992’de çıkardığı “Yönetimin Temel Yasası-Madde-5”e göre kraliyet Abdülaziz İbn Suud’un soyundan devam edecektir. Modern Suudi Arabistan her ne kadar ulus devlet görünümünde olsa da ulusal kimlik etnik temele değil Vahhabilik ve Suud ailesinin hâkimiyetine göre şekillendirilmiştir.⁴¹

37 Eyüp Ersoy, “Suudi Arabistan ve Arap Baharı”, *Analist*, Şubat 2013, Erişim 03 Mart 2016, <http://www.analistdergisi.com/sayi/2013/02/suudi-arabistan-ve-arap-bahari>

38 Christian Koch, “The Gulf and the Arab Spring”, *Al Arabia News*, Accessed 01 March 2016, <http://english.alarabiya.net/views/2011/11/07/175841.html>

39 Abdulkhaleq Abdulla, Paul Salem, “The Arab Spring: A View from the Gulf”, *Carnegie Endowment for International Peace*, Accessed 01 March 2016, <http://carnegieendowment.org/2011/07/28/arab-spring-view-from-gulf/8lec>

40 Max Weber, *Bürokrasi ve Otorite*, çev. H. Bahadır Akın, (İstanbul: Adres Yayınları 2005), s. 39-40.
41 Fulya Atacan, *a.g.e.*, s. 222-223.; “Basic Law: System of Government”, Erişim 09 Aralık 2015, <http://www.saudinf.com/main/c541c.htm>

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

Suudi kraliyet ailesi, devletin yönetim kadrosunu oluşturmaktadır. Petrol gelirleriyle birlikte oluşan politik ve ekonomik elit ise kraliyet ailesinden olsa da olmasa da sisteme bağlı olmak koşuluyla bürokratik kadroları oluşturmaktadır. Ulema, Suudi ailesinin dinsel ve politik meşruiyetini sürdürmek için vardır. Geleneksel otorite ve hanedanlıkla derin ilişkilerle sahip bu kesim petrol gelirlerinden de büyük pay almaktadır. Tüccarlar her ne kadar devletten koruma ve sübvansiyon alsalar da kraliyete yakın ekonomik elitler kadar ayrıcalıklara sahip değillerdir. Örneğin, Suudi Arabistan'ın bağımsızlık sürecinde önemli etkinliğe sahip Hicazlı tüccarlar, petrolün ihraç edilmesinden sonra Necidli petrol zenginleri tarafından politik ve ekonomik alandan pasifize edilmişlerdir. Suudi halkı devlet gelirlerinden yararlınsa da politik etkinliğe sahip değildir. Toplum içinde bulunan başka mezhepten, dinden ve ülkeden olan işçiler ise ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmektedirler ve hemen hemen hiçbir hakları yoktur.⁴² Petrol gelirlerinden ve devlet aygıtlarından daha fazla yararlanmak isteyen politik ve ekonomik elit hanedanlık ile daha yakın ilişkiler içine girmektedir.⁴³ Amaçları, siyasal ve ekonomik rejime sadakatlerini belirtmekle birlikte, hanedanlık aracılığıyla daha geniş elit ağları oluşturmaktır. Edindikleri aracı roller, farklı güçler ve gruplar arasında ilişkilerin artmasını sağlamaktadır.⁴⁴

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:2

42 Qystein Noreng, *Petrol ve İslam*, (İstanbul: Sabah Kitapları 1998), s. 262-263.

43 Onur Bilgen, "Petrol ve Suudi Arabistan: Bir Lütuf Mu Yoksa Bela Mı?", *Akademik Ortadoğu*, 2010, S:9, 25-42, s. 32.

44 Matthew Gray, "A Theory of Late Rentierism in the Arab States of the Gulf", *Center of International and Regional Studies George University School of Foreign Service in Qatar*, 2011, No: 7, 1-44, p. 6-8.

Emrah Utku GÖKÇE

Şekil 1. Suudi Arabistan'daki Hiyerarşik Siyasal Yapılanma

Kaynak: Şekil yazar tarafından türetilmiştir.

Suudi Arabistan'daki siyasal yapılanma, Suudi ve Vahhabi ittifakı liderliğinde aşağıya doğru kabile, aşiret, Suud ailesiyle doğrudan ya da dolaylı ilişkisi bulunan iş adamları, medya, spor kulüpleri olarak sıralanır. Herhangi bir muhalif gösteri durumunda rejim güvenliği ve devletin bekası için himaye edilen bu gruplar seferber olurlar.⁴⁵ Merkezden topluma doğru yayılabilmenin en güçlü öznesi petrol gelirlerinden elde edilen ranttır. Suudi Arabistan'da politik patrimonyal yapı her ne kadar petrolün keşfinden önce gerçekleşse de ekonomik patrimonyal yapı petrolün keşfinden sonra gerçekleşmiştir. Petrolden elde edilen rantı elinde bulunduran, toplumda otorite ve statüye sahip ekonomik elitler kaynakların ve refahın halka yayılmasını sağlayarak geleneksel otoriteye olan sadakati sürekli tutarlar.⁴⁶ Bu patrimonyal ilişki ve geleneksel otoriteye bağlılık kapitalizme ait dönüşümü engellemekte, bağımsız olarak ortaya çıkması beklenen

45 F. Gregory Gause III, "Saudi Arabia in the New Middle East", *Council on Foreign Relations*, 2011, Council Special Report No. 63, 1-64, p. 7-8.

46 Matthew Gray, *a.g.m.*, p.6-8.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

burjuvaziye bastırmakla birlikte işçi hareketleri de engellenmiş olmaktadır. Bu bağlamda toplumun hesap sorabilme yeteneği törpülenirken, var olan azınlıktaki muhalefet ise patrimonyale ait askeri güçle yok edilir ya da sürekli baskı altında tutulur.

Ersoy, İbni Haldun'un "asabiyet" (birlik bilinci ve dayanışma duygusu) kavramından yola çıkarak Suudi iktidarının Arabistan halkıyla olan ilişkisini açıklamıştır. Hanedanlığın, halk ile kurduğu bu dayanışma biçiminin ilki "menfaat asabiyeti"dir. Ersoy'a göre; "Tüm iktidarlar menfaat birliğine dayanır ve menfaatin maddi ve maddi olmayan unsurları olabilir. Suudi Arabistan'daki mevcut otorite, hem kendi içinde hem de halk ile arasındaki ilişkide, büyük ölçüde bir menfaat birliğini tesis etmiş ve bu menfaat birliğini sürdürmekte şimdیه kadar başarılı bir siyaset yürütmüştür." Böylece krallık ayaklanmaların önlenmesinde en güçlü dayanışma biçimi olan menfaat ilişkisini kullanmıştır.⁴⁷ İkinci olarak "nesep asabiyeti" "aynı soydan gelmeye bağlı olarak meydana gelen birlik ve dayanışması" kavramı vardır. Bu kavram ile devleti yöneten merkez kadro Suud ailesinin çevreye doğru yayılan nüfuzu ile açıklanır. Suud soyundan gelen elitler grubu birçok bakanlık ve mevkide bulunurlar. "Arap Baharı da dahil olmak üzere, Suudi Arabistan'daki iktidarın iç ve dış meydan okumalar karşısında gösterdiği direnci değerlendirirken, Suudi Arabistan'ın, "Suudi" Arabistan olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.⁴⁸

b. Vergilendirme, Siyasal Katılım ve Temsiliyet: "Vergilendirme Yoksa, Temsiliyet de Yoktur"

Siyasal katılım kavramı, günümüzde dar anlamda vatandaşların, grupların, partilerin siyasa oluşum sürecine katılımı ve fikir beyan etmesidir. Günümüzde vatandaşlar siyasa katılım sürecine doğrudan ve dolaylı olarak katılırken nüfusların çoğalmasından ve maliyetlerden dolayı genelde dolaylı katılım yöntemi olan oy verme işlemi ile kendileri adına temsilci

47 Eyüp Ersoy, a.g.y.

48 a.g.y.

Emrah Utku GÖKÇE

seçerek siyasa yapımına katılırlar. Bu çerçevede siyasa yapım sürecine katılan vatandaş “temsil olunan kişi” olurken; vatandaşların seçtiği kişiler ise “temsilci” olmaktadır.⁴⁹

Bir ülkede temsiliyetin var olabilmesi için temel bazı bileşenlerin mevcut olması gerekmektedir. *“Temsil edilen grupların, temsilcilerin, örgütlerin, hareketlerin varlığı. temsil edilen partilerin, seçmenlerin, fikirlerin, çıkarların, söylemlerin varlığı. temsil aktivitelerinin rahatlıkla yapılabileceği bir ortamın varlığı”*⁵⁰ temsiliyetin bileşenlerini oluşturmaktadır. Bir ülkede siyasal katılımı ve temsiliyeti incelemenin iki temel yolu vardır. Birincisi *“seçim sistemleri, siyasal seçmenlerin ve siyasal partilerin varlığı”*; ikincisi, *“bu partilerin yapıları, belli vaatlerinin ve siyaset çalışmalarının olması ve bu partilerin seçim sistemine katılmalarıdır.”*⁵¹

Siyasal katılım ve temsiliyeti tanımlayan bu genel açıklamalar çerçevesinde, Suudi Arabistan’da siyasal katılım ve temsiliyete baktığımızda 2000’li yıllara kadar ülkenin yönetim şekli ve uyguladığı politikalar bağlamında ülkede herhangi bir siyasal katılım ve temsiliyet yoktur. Suudi Arabistan’ın yönetim şekli, siyasal katılım ve genel temsiliyete sahip olmayan teokratik monarşidir. Teokrasi kanadını İslam dininin kuralları çerçevesinde şekillenen Vahhabi mezhebi oluştururken, monarşi kanadını Suud ailesi temsil etmektedir.

Ülkenin kurulmasından beri var olan Suudi-Vahhabi ittifakı idari, iktisadi ve toplumsal yapıyı sıkı bir şekilde kontrol etmektedir. Nasıl ki petrol, bu otokrat yapıya devasa gelirler sağlayarak varlığını devam ettirip güç veriyorsa, ülkede söz sahibi olan Vahhabi imamaları da bu yapının devam etmesinde önemli birer aktördürler. Örneğin Suudi müftülerinden Şeyh Abdurrahman Barak şöyle açıklama yapmıştır:

49 Stanford Encyclopedia of Philosophy, “Political Representation”, Erişim 07 Aralık 2015, <http://plato.stanford.edu/entries/political-representation/#PitFouVicRep>

50 a.g.y.

51 Ayşe Kadioğlu, “Vatandaşlık ve Siyasal Katılım”, Prof. Dr. Ergun Özbudun’a Armağan, ed. Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Fuat Keyman, (Ankara: Yetkin Yayınevi 2008), s. 225-246.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

“Cumhurbaşkanı veya meclis adaylarının seçim yoluyla tayin edilmesi haramdır; çünkü bu yöntem İslam ülkelerine kâfirlerden geçmiştir. (...) Seçim yapılması şer'i ve akli açıdan batıl bir yöntemdir, Müslümanlar nezdinde de yeri yoktur; çünkü bu yöntem İslam ülkelerinin işgalinden sonra bu bölgelere İslam düşmanları tarafından sokulmuştur.”⁵²

Ersoy, Suudi-Vahhabi ittifakını asabiyet kavramının üçüncü boyutu olan “sebepe asabiyeti” “aynı soya dayanmayan grupların belli bir zihniyet çerçevesinde birlik ve dayanışması” bağlamında ele almaktadır. O'na göre; Suudilik, Vahhabilikle iç içe geçirilmiş durumdadır. İktidar dinsel alanı kendi varoluşsal sınırlarına dahil etmekte ve Vahhabiliği temsil eden en önemli erk olmuştur. İktidara gerçekleştirilecek herhangi bir muhalefet hareketi, Vahhabiliğe karşı gerçekleştirilmiş sayılmaktadır. Ayaklanmaların Şii azınlığın yoğun olduğu Doğu bölgesinde gerçekleşmesi, muhalefetin Şii hareketi olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Bu durumdan dolayı ayaklanmalar, halk tarafından desteklenmemiştir.⁵³ Devlet televizyonları ve Din Bakanlığı kral adına yaptığı açıklamada, protestoların şeriat hükümlerine ve toplumun geleneksel yapısına aykırılığını; yaşanan bu protestoların Suudi Arabistan'ın istikrarını bozmak amacıyla önceden ayarlanmış olduğunu söylemiştir.⁵⁴

Gösterilerin yayılmasını engellemek ve en önemlisi rejimin güvenliğini sağlamak amacıyla seçimle ve gösterilerle ilgili bu tarz açıklamalar yapılsa da Suudi Arabistan'da siyasal katılımı ilgili istikrarın korunması için reformlar da gündeme gelmektedir. 2003 yılında, Suudi vatandaşları belediye meclis üyelerinin yarısını seçmek amacıyla sandığa gitmişlerdir.⁵⁵

52 “Suudi Müftüsü: Seçim Yapmak Haramdır”, *Yakın Doğu Haber*, 16 Ocak 2013, Erişim 7 Aralık 2015, http://ydh.com.tr/HD11351_suudi-muftusu--secim-yapmak-haramdir.html

53 Eyüp Ersoy, a.g.y.

54 Stephane Lacroix, “Is Saudi Arabia Immune?”, *Journal of Democracy*, 2011, V: 22, No: 4, 48-59, p.54.; “Saudi Arabia Imposes Ban On All Protest”, BBC News, 5 March 2011, Erişim 10 Aralık 2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12656744>

55 Yurdanur Kuşçu, “Suudi Arabistan'da Muhalefet Hareketleri”, *Ortadoğu Analiz*, 2011, C: 3, S: 30, 82-90, s. 83.; “Suudi Arabistan'da İlk Seçim”, NTV, 14 Ekim 2003, Erişim 7 Aralık 2015, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/238906.asp>

Emrah Utku GÖKÇE

2005 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde ise, sadece 21 ve daha büyük yaşlı erkekler oy kullanırken, kadınlara siyasal katılım izni verilmemiştir. Bir sonraki seçim tarihi 2009 olarak belirlense de, seçimler 2011 yılında gerçekleşmiştir. Bu seçimlerde de kadınlar oy kullanmamışlardır.⁵⁶ Suudi Arabistan’da siyasal partiler yoktur. Ancak 2010’da Orta Doğu’da meydana gelen muhalefet hareketlerinden dolayı 2011’de Suudi devleti ilk siyasi partinin açılmasına izin vermiştir. Yeni kurulan bu partinin adı Ümmet İslam Partisi’dir. Akademisyen, siyasi aktivist ve işadamlarınca kurulan bu partinin ilk açıklaması da siyasal katılım, temsiliyet ve kadın haklarının artırılması üzerine olmuştur.⁵⁷

Vergilendirme ve temsiliyet arasındaki ilişki, hükümetlerin halktan vergi toplamasıyla birlikte, halkın daha fazla siyasal katılım ve temsiliyet hakkını talep ederek belirlenen ve yürütülen ülke politikalarına daha fazla katılım ve bu politikaları daha fazla denetleme isteğiyle paraleldir. Bilgen, bu durumu şöyle değerlendirmektedir:

“Vergilendirme vatandaşların politika belirleme ve karar alma süreçlerine katılım isteklerini artırmakta ve bu konuda teşvik etmektedir. Vergilendirme durumunda vatandaşlar, büyük ölçüde vergiler tarafından finanse edilen kamu harcamaları üzerinde denetim kurmayı talep etmektedirler. Dolayısıyla demokratik ülkelerde, vergilendirme doğrudan halkın demokratik olarak temsil edilmesi koşuluna bağlanmıştır.”⁵⁸

Vergilendirme ile kamu hizmetlerini sağlayan devletin geleneksel rolü RDT’ye göre petrol gelirlerinden dolayı, petrol üreticisi Arap devletlerini değişime uğratmıştır. Artık devlet, kamu hizmetlerinin yanında “sadaka devlete, yardımsever devlete, devletin ve yöneticilerin iyilikseverliğine” dönüşerek rantın dağıtıcısı konumuna gelmiştir. Çok büyük petrol rantından

56 Yurdanur Kuşçu, *a.g.m.*, s. 84.; “Suudi Arabistan’da 1,5 Yıl Rötarlı Seçim”, 23 Mart 2011, Erişim 8 Aralık 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/03/110323_saudi_election.shtml

57 “Suudi Arabistan’da Bir İlk: Siyasi Parti”, 10 Şubat 2011, Erişim 8 Aralık 2015, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=146899>

58 Onur Bilgen, *a.g.m.*, s.30.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

dolayı vergilendirmenin olmaması, toplumun politik katılım talebinin daha az olmasına da neden olmaktadır.⁵⁹

RDT'ye göre; rantın doğrudan devletin kasasına girmesi, var olan iktidarın politik ve ekonomik alandaki varlığını artırmakta, rantın dağıtımıyla ülke vatandaşlarının mevcut iktidara olan sadakatlerinin sağlanmasına destek olmaktadır. Burada temel amaç “vatandaşların sosyo-ekonomik standartlarını yükseltmek yanında, nüfusun rejime olan desteğini artırmaktır.”⁶⁰ Rant dağıtımına örnek olarak, 1970'lerde sübvansiyon ödemeleri 17 milyon Suudi Arabistan Riyali, 1984'te sübvansiyon ödemeleri toplam ise 12,1 milyar Suudi Arabistan Riyali olmuştur. Ayrıca Suudi ailesi diploması bulunan aile üyelerine devlette iş sağlamıştır. 1970'de 112,000 kişi kamuda istihdam edilirken, 1985'te bu sayı 469,000 olmuştur.⁶¹ Aynı politikalar, 2011 yılında da Arap Baharını önlemek amacıyla uygulanmıştır. 130 milyar Amerikan Doları bütçesiyle, “kamuda ve askeriyede çalışanların ücretleri artırılarak iki aylık ekstra maaş verilmiş, devlet okullarında okuyanlara burslar dağıtılmış, işsizlere maaş bağlanmış ve asgari ücret fiyatı ayarlanmıştır. İçişleri Bakanlığı'na 60.000 yeni güvenlik elemanı alınmış, barınma amacıyla 500.000 yeni bina inşa edilmesi hedeflenmiştir; ev sahibi olmak isteyenler için de uygun kredilerin verileceği açıklanmıştır.”⁶² Muhalefeti engellemeye yönelik bu politikaların amacı Suudi yönetiminin “sadakat ve istikrarın satın alınmasını sağlayan maddi önlemleridir.”⁶³ Böylece devlet, “zenginlik ve geliri vergilendirmediğinden; batı tarzı liberal ve demokratik reform sürecine girmemektedir. Devlet meşruluğu ve desteği önce toplumun içinde bulunan seçilmiş kişilere ekonomik ayrıcalıklar tanıyarak oluştururken”

59 Hazem Beblawi, “The Rentier State in The Arab State”, *The Arab State* içinde, ed. Giacomo Luciani (California: University of California Press 1990), p. 89.

60 Onur Bilgen, *a.g.m.*, s. 28-31.

61 Tim Niblock and Monica Malik, *The Political Economy of Saudi Arabia*, (London: Routledge Press 2007), p. 67-69.

62 Abdulkhaleq Abdullah, “Repercussions of the Arab Spring on GCC States”, *Arab Center For Research and Policy Research Studies*, 2012, Research Paper, 1-30, p. 12. Erişim 7 Aralık 2015,

<http://english.dohainstitute.org/file/get/5b1fafdb-19d4-4946-a18e-f3115c6fd0aa.pdf>

63 Gause III, *a.g.m.*, p. 6.

Emrah Utku GÖKÇE

yine geniş kitlelere rant dağılımı ile de rejim kendi sürekliliğini devam ettirmektedir.⁶⁴ Rantiye devletlerde toplumun en genel ihtiyaçları barınma, sağlık, eğitim, doğrudan gelir transferleri gibi dağıtıcı politikalar “siyasi talepleri ortadan kaldırmakta, politik istikrarı sağlamaktadır.”⁶⁵

Petrol üreten Suudi Arabistan’ın elde ettiği petrol gelirleri, yöneticilerin vatandaşlar için vergilendirmeme politikasını tercih etmesine neden olmuştur. Her ne kadar bu durum siyasal hak taleplerini kısıtlasa da, siyasal talep isteyen gruplar her devlette olduğu gibi bu devlette de mevcuttur. Ancak bu talepler Amerika-İngiltere vergilendirme ve temsiliyet sorununda kullanılan slogan olan “temsiliyet yoksa vergilendirme de yoktur” sloganı tersine çevrilerek cevaplanmaktadır: “vergilendirme yoksa temsiliyet de yoktur.”⁶⁶

Suudi Arabistan’da ülkenin yönetici sınıfı aynı zamanda petrolün de yöneticisi konumundadır. Bundan dolayı, petrol ülke vatandaşlarına değil de yönetici sınıflara ait olarak görülür. Aslında bu durumun devam etmesinde petrol ithal eden ülkelerin de rolü büyüktür. Çünkü vergilendirme çerçevesinde gelişecek olan demokratik kurumlar ve halkın ekonomi politikalarındaki etkinliği petrolün sahibi konumundaki elitlerin petrolü rahatlıkla ihraç etme yeteneğini kısıtlayacak, bundan petrol ithal eden ülkeler de büyük zarar göreceklerdir. Rantiye devlette toplumun değil ranta sahip elitlerin çıkarları önemlidir. Bu çerçevede, Suudi Arabistan’da halkın vergilendirilmemesi temsiliyet taleplerinin artmasını engellemek için tercih edilmektedir.⁶⁷

Sonuç olarak, Suudi Arabistan rantiye devlet statüsünde olduğundan halk vergiden bilinçli bir şekilde muaf tutulmaktadır. Bu doğrultuda vergilendirme altında olmayan halk da ekonomi politikalarını denetleyecek bir talepte

64 Qystein Noreng, *a.g.e.*, s. 228.

65 Engin Sune ve Ali M. Özdemir, “Rantçı Devlet Yazını Üzerine Deneme”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2012, C: 9, S: 35, 3-31, s. 15.

66 Qystein Noreng, *a.g.e.*, s. 287.

67 *a.g.e.*

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

bulunmamaktadır, bulunsa dahi geniş kitlelerce sorgulanmamaktadır. Ekonomi politikaların oluşumunda batılı devletler gibi halk bir aktör değildir. Batıda vergilendirme sonucunda temsiliyet talebi artarken, Orta Doğu rantıye devletlerinde verginin alınmaması ya da çok az alınması temsiliyet istencini oluşturmamaktadır.⁶⁸ Suudi Arabistan'da “petro-refah politikalarının” başarısı devletin meşruluğunu sorgulayan kitlelerin ve devlete karşı muhalif hareketlerin çoğalmasını engellemektedir. Arap Baharı sürecinde de dağıtım politikaları halkın memnuniyetini sağlamada başarı getirerek, kitlesel tepkileri önlemiştir.⁶⁹

c. Suudi Arabistan'da Muhalefet ve Tedbirler

1932'de kurulan modern Suudi Arabistan'da meydana gelen ilk muhalefet hareketi İhvan Örgütü (Müslüman Kardeşler'den bağımsızdır.) tarafından gerçekleştirilmiştir. Devletin temellerini atan İbn Suud'un, ülkenin modernleşmesi için teknolojik imkânları kullanması (telsiz, telgraf, otomobil), batılı ülkeler ile ortak hareket etmesi ve Suudi devletinin çıkarlarını İslami değerlerin önüne geçirmesi Vahhabi öğretisi temelinde şekillenmiş İhvan hareketinin dinsel tabanlı tepki vermesine neden olmuştur.⁷⁰ İsyân, Britanya'nın desteği ile bastırılrsa da Suudi ailesi meşruiyetinin, ülke istikrarının ve bütünlüğünün kaynağı olan İhvan temelli Vahhabi ulemasıyla ittifakını devam ettirmiştir.⁷¹

1970'li yıllarda küresel petrol krizi yaşanmış ve bu krizden Suudi Arabistan büyük oranda kar sağlamıştır. Refah düzeyinin artması temelli yozlaşmaya tepki olarak 1970 ve 1980'lerde ülkede yayılmaya başlayan Sahva (uyanış, İhvan ve Mısır'da kurulan Müslüman Kardeşler görüşü karışımı) akımını ortaya çıkarmıştır ve 1979'da petrol tabanlı dinsel

68 Michael Ross, *a.g.m.*, p. 332.

69 Eyüp Ersoy, *a.g.y.*

70 Joseph Kostiner, “State, Islam and Opposition in Saudi Arabia: The Post Desert Storm Phase”, 8 July 1997, Erişim 9 Aralık 2015, <http://www.rubincenter.org/1997/07/kostiner-1997-07-08/>; Yurdanur Kuşçu, *a.g.m.*, s. 84.

71 Fulya Atacan, *a.g.e.*, s. 225.

Emrah Utku GÖKÇE

muhalefetin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Örneğin, yeni İhvan görüşleri ile iktidarı eleştiren İbn Utaybi bunlardan biridir. Cami vaazlarında, petrolün getirdiği refahın toplumsal bozulmaya neden olduğunu, sistemin ulemayı satın aldığını, ABD ve İsrail'e petrol sağlanmasını, ulusal servetin israfını, rüşvetin yayılmasını ele alan eleştiriler yapmıştır. Bu muhalif kanadın silahlı Mekke baskınına gerçekleştirmiş olması, halktan tepki almalarına neden olmuştur.⁷²

1938'de Suudi Arabistan'da petrolün bulunması, ülke dışından işçi ithal edilmesine ve Batılı şirketlerin ülkeye girmesine neden olmuştur. Bu durum ülkedeki petrol tabanlı muhalefet hareketlerini de oluşturmuştur.⁷³ İlk olarak, Suudi Arabistan'ın petrol üretimini gerçekleştirecek iç gücü ve beşeri sermayeden yoksun olması petrol endüstrisinde çalıştırılmak üzere Arap olan ve olmayan ülkelerden birçok Müslüman ve Müslüman olmayan iş gücü ithali gerçekleştirilmesine neden olmuştur. Böylece petrolün çıkarılmasıyla birlikte ülkeye artan oranda işgücü gelmeye başlamıştır. 1960'larda ortalama yabancı işgücü 240,000 olarak tahmin edilmiş, 1970'lere gelindiğinde bu sayı 500,000'e çıkmıştır.⁷⁴

Petrolün bulunmasından sonra, ülkeye gelen işçiler aynı zamanda Nasır milliyetçiliği ve sol düşünce gibi dönemin ideolojik düşüncelerini ülkeye getirerek Suudi işçilerin de bu fikirlerden etkilenmesine neden olmuşlardır. Örneğin 1953'te ARAMCO'da çalışan işçiler daha iyi yaşam koşulları, zam talepleri isteğiyle greve giderken; ilerleyen süreçte ARAMCO'nun millileştirilmesini isteyen petrol işçileri grev yapmışlardır.⁷⁵ Suudi işçiler dinsel ve kabile bağlarına dayanan ilişkilerinin yanında işçi haklarını savunan ideolojilerle tanışmıştır. Aslında, bu durumun oluşmasına zemin

72 Fulya Atacan, *a.g.e.*, s. 233.; Joseph Kostiner, *a.g.y.*

73 Muhittin Ataman ve Yurdanur Kuşçu, "Suudi Arabistan'daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler", *Alternatif Politika*, 2012, C:4, S:1, 1-26, s.9.

74 Tim Niblock and Monica Malik, *a.g.e.*, p. 51.

75 Fulya Atacan, *a.g.e.*, s. 229.; Muhittin Ataman ve Yurdanur Kuşçu, *a.g.m.*, s. 9.; "Saudi Arabia: The First Strike", *Time*, 02 Kasım 1953, Erişim 7 Aralık 2015,

<http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,819071,00.html>

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

hazırlayan ARAMCO şirketi olmuştur. Marksizm, Nasırcılık, Arap Milliyetçiliği gibi ideolojilere sahip işçilerin ülkeye girişi ARAMCO'nun Suudi Arabistan'da seküler hareketlerin doğmasında "istemeden" de olsa rol aldığıın göstergesidir.⁷⁶

Petrol, kendisinin ve kendisine sahip elitlerin korunması için güvenlik önlemlerine ihtiyaç duymaktadır. Suudi Arabistan'da petrol iç güvenliği etkilerken dış güvenliği de önemli bir konuma getirmektedir. Örneğin, Suudi Arabistan'ın zengin petrol yataklarına sahip Doğu bölgesi 200-400 bin kadar Şii mezhebinden olan işçi grubuna sahiptir. Bu durum ayrıca Sünni-Vahhabi temelinde şekillenmiş Suudi Arabistan'ı bölgede Şiilere karşı istikrarın sağlanması amacıyla ilave güvenlik önlemleri almaya itmektedir. Şiiler, İran İslam devrimi sonrasında Suudi Arabistan'daki sistem için potansiyel muhalefet anlamına gelmektedir.⁷⁷ 2011 halk ayaklanmalarında Şii göstericiler, sosyal medya üzerinden örgütlenseler de gizli güvenlik güçlerinin tedbirleri genel bir protestoyu engellemiştir.⁷⁸ İyi eğitim almış rejime sadakatli güvenlik güçleri ve rejime karşı darbe girişimini engellemek amacıyla doğrudan Krala bağlı Ulusal Muhafızlar sorunlu bölgelerde anında görevlendirilmişlerdir.⁷⁹ Ayrıca Suudi Arabistan'ın politik istikrarı ve güvenliği ABD'nin enerji güvenliğinin istikrarını sağlamaktadır. Suudi askeri personelinin ABD tarafından yetiştirilmesi ve silah satımı ABD'ye göre barışın sağlanması ve sürekliliği için çok önemlidir.⁸⁰

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi
Yıl:2
Sayı:2

76 Muhittin Ataman ve Yurdanur Kuşçu, *a.g.m.*, s. 10.; "Saudi Liberals", *The Majalla*, 2 June 2010, Erişim 9 Aralık 2015, <http://eng.majalla.com/2010/06/article5559909>

77 "Saudi Arabian: Threats to International Security", December 1992, Erişim 12 Aralık 2015, <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11664.html>

78 Ian Black, "Saudi Arabian Security Forces Quell 'Day of Range' Protests", *The Guardian*, 11 March 2011, Erişim 7 Aralık 2015, <http://www.theguardian.com/world/2011/mar/11/saudi-arabia-police-quell-protests>

79 Gause III, *a.g.m.*, p. 6.

80 Patrick Cotge and Gwenn Okruhlik, "The Power of Narrative: Saudi Arabia, The United States and The Search for Security", *Security in Gulf: Historical Legacies and Future Prospects*, ed. Matteo Lengrenzi, (London: Routledge 2013), p. 25-40.

Sonuç

Suudi Arabistan'ın politik, ekonomik ve sosyal yaşamını şekillendiren en önemli etkenlerden biri petroldür. Bu çalışmada, petrol rantına hâkim Suudi ailesinin toplumla ilişkisi RDT bağlamında analiz edilerek, Arap Baharının nasıl önlediği açıklanmıştır. Suudi Arabistan'da petrolün keşfinden sonra ekonomik üretime dayanmadan elde edilen gelirler rejime meşruiyet kazandırmanın yanında, rejimin iç ve dış güvenliğini sağlayan önemli unsur haline gelmiş; ülkenin bölgede ve uluslararası petrol piyasalarında etkin bir aktör olmasını sağlamıştır. Petrolün Suudi Arabistan'a kazandırdığı bu etkinlik, Arap Baharında da kendini göstermiş ve muhalefet gösterilerinin anında bastırılması petrolden sağlanan gelirlerin sağladığı güç sayesinde olmuştur. Bu sebeple, petrol Suudi Arabistan'ın iç ve dış politik-ekonomik düzenini şekillendirerek, rant sayesinde Suudi iktidarı/rejimi, meydana gelecek muhalefet hareketlerine karşı büyük direnç gösterebilir etkinliğe sahip olmuştur.

Suudi Arabistan'ın mevcut politik yapısını korumaya devam ederken geleneksel otorite ile petrol gelirleri arasındaki ilişki rejimin korunmasında etkisini sürdürmüştür. Rantiye devlet olan Suudi Arabistan'da petrol gelirleri iktidarın sahibi ve aynı zamanda seçkinler sınıfını oluşturan Suudi monarşisinin elinde toplanmaktadır. Bu durum, rant gelirlerinin kullanım hakkını mutlak olarak Suud ailesine vermiştir. Böylece ekonomik güç kralın ve ailenin politik gücünü pekiştirirken karar verme süreci ve sürekliliği de sağlanarak mevcut patrimonyal yönetim yapısı korunmuştur. Petrol gelirleri ve rezervlerinin yanında, en büyük destekçisi ABD ile kurduğu ilişkiler rejim güvenliğinin en önemli öznesidir. Bu bağlamda, Suudi Arabistan'da bundan sonra meydana gelebilecek ayaklanmalara karşı ABD ve diğer petrolü ithal eden sanayileşmiş güçlü ülkeler, istikrarın bozulmasını engellemek amacıyla Suudi Arabistan'daki anti-demokratik duruma ses çıkarmayacaklar ve Suudi Arabistan'ın güvenliği için muhalefetin bastırılmasını destekleyeceklerdir.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

Suudi Arabistan'ın mevcut politik durumunu korumasında en büyük etken güç petrol rantına dayanmış otoriter iktidardır. 1700'lü yıllardan bu yana iktidarını kabul ettirmiş Suudi ailesi köklü geçmişi ile diğer rantiyeye devletlerden de ayrılmaktadır. Örneğin, Libya da Suudi Arabistan gibi petrol ihraç eden rantiyeye devlettir; fakat değişimden etkilenmiştir. Bunun nedeni menfaat, nesep ve sebep asabiyetine dayanmış köklü iktidarın Libya'da hiç olmaması ve Libya'da dış müdahalenin meydana gelmesidir. Suudi Arabistan'da iktidarın üç yüz yıllık bir geçmişi vardır; ama Libya'da iktidar belli aralıklarla el değiştirmiştir, 1970 yılında devrik lider Kaddafi iktidara darbe ile gelmiş ve 2011 yılında devrilerek gitmiştir. Libya'da da iktidar petrol rantının sahibiydi; fakat köklü ve meşru zemine oturtulamamış iktidarın yokluğu iktidarın konsolide olmasını engellemiştir. Sonuç itibarıyla petrol gelirleriyle desteklenmiş köklü iktidar, yönetimde sürekliliği sağlamaktadır. Suudi Arabistan iktidarını petrol gelirleriyle destekleyerek mevcut durumunu değişim hareketlerine rağmen sürdürmüştür.

Suudi Arabistan'ın 2010 sonrası muhalif gösteriler öncesi ve sonrasında aldığı kısa vadeli tedbirlerin amacı iç baskıları azaltmaktır. Çözüm kısa vadede sağlansa da ülkede kayırmacılık, yolsuzluğa dayanan patriyarişik ilişkiler, kadın haklarındaki kısıtlamalar devam etmektedir. İstikrarı devam ettirmek amacıyla yapılan mali destekler, uzun vadede maliyeyi etkilemektedir.

Suudi Arabistan'ın temel hedefi, iç güvenliğini korumak ve bölgesel istikrarı sağlamaktır. Suudiler dış ilişkiler bağlamında bundan sonraki uzun dönemde Amerika'nın şemsiyesi altında güvenlik hattı oluşturulabileceğine inanmamakta, Mısır'da Hüsnü Mübarek devrilirken ABD'nin kayıtsız tavırına aynı şekilde maruz kalmaktan çekinmektedirler. Bu durum Amerika'dan bağımsız politikaların gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Ama bu inanca rağmen yine de Körfez bölgesinde 30.000'e yakın Amerikan askeri bulunmaktadır ve bölge için Amerika en önemli

Emrah Utku GÖKÇE

stratejik ortaktır. Amerika ise petrol akışkanlığını sürdürmek, İsrail'in güvenliğini sağlamak ve İran'a karşı durabilmek için Suudilerle stratejik ortaklığı devam ettirmektedir.⁸¹

Suudi Arabistan, iç güvenliğini sağlama alma ve güvenlik hattı kurma bağlamında farklı ülkelerle silah ve güvenlik temelli anlaşmalar yapmaktadır. Bu ülkelerin başında Çin gelmektedir. Suudiler Çin, Japonya, Hindistan, Pakistan ile askeri, nükleer ve teknolojik anlaşmalar gerçekleştirmektedir. Arap dünyasında yükselen hareket akıntısını engellemek için Suudi Arabistan Bahreyn'e asker göndermiş ve mali destek vermiştir. Ayrıca, Körfez İşbirliği Teşkilatı'na Suudi Arabistan önderliğinde Ürdün ve Fas davet edilerek ayaklanmaların bölgesel olarak yayılmaları engellenmek istenmiştir.⁸²

Üsküdar
University
Journal of
Social Sciences
Year:2
Issue:2

KAYNAKÇA

“A Chronology: The House of Saudi”, *Frontline*, Erişim 03 Aralık 2015, <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/saud/cron/>

Abdulkhaleq Abdullah, Paul Salem, “The Arab Spring: A View from the Gulf”, *Carnegie Endowment for International Peace*, Accessed 01 March 2016, <http://carnegieendowment.org/2011/07/28/arab-spring-view-from-gulf/8lec>

Abdulkhaleq Abdullah, “Repercussions of the Arab Spring on GCC States”, *Arab Center For Research and Policy Research Studies*, 2012, Research Paper, 1-30, Erişim 7 Aralık 2015, <http://english.dohainstitute.org/file/get/5b1fafdb-19d4-4946-a18e-f3115c6fd0aa.pdf>

81 Nicola Nasser, “No Arab Spring in the Saudi Kingdom, Riyadh's Foreign Policy and the Saudi Led-Counterrevolution”, *Global Research*, 20 March 2014, Erişim 16 Aralık 2015, <http://www.globalresearch.ca/no-arab-spring-in-the-saudi-kingdom-riyadh-s-foreign-policy-and-the-saudi-led-counterrevolution/5374583>

82 Nicola Nasser, *a.g.y.*

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

Ayşe Kadioğlu, “Vatandaşlık ve Siyasal Katılım”, *Prof.Dr. Ergun Özbudun'a Armağan*, ed.Serap Yazıcı, Kemal Gözler ve Fuat Keyman, (Ankara: Yetkin Yayınevi 2008).

“Basic Law: System of Government”, Erişim 09 Aralık 2015, <http://www.saudinf.com/main/c541c.htm>

Caryle Murphy, “Saudi Arabia’s King Abdullah Promises \$36 Billion in Benefits”, 23 February 2011, Erişim 04 Aralık 2015, <http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2011/0223/Saudi-Arabia-s-King-Abdullah-promises-36-billion-in-benefits>

Central Intelligence Agency, “The World Factbook”, Erişim 08 Aralık 2015, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html>

Christian Koch, “The Gulf and the Arab Spring”, *Al Arabia News*, Accessed 01 March 2016, <http://english.alarabiya.net/views/2011/11/07/175841.html>

“Country Profile: Saudi Arabia”, *Library of Congress-Federal Research Division*, September 2006, https://www.loc.gov/rr/frd/cs/profiles/Saudi_Arabia.pdf

Douglas A. Yates, *The Rentier State in Africa: Oil Rent Dependency and Neocolonialism in The Republic of Gabon*, (Trenton: Africa World Press 1996).

Engin Sune ve Ali M. Özdemir, “Rantçı Devlet Yazını Üzerine Deneme”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2012, C: 9, S: 35, 3-31.

Eyüp Ersoy, “Suudi Arabistan ve Arap Baharı”, *Analist*, Şubat 2013, Erişim 03 Mart 2016, <http://www.analistdergisi.com/sayi/2013/02/suudi-arabistan-ve-arap-bahari>

Emrah Utku GÖKÇE

F. Gregory Gause III, “Saudi Arabia in the New Middle East”, *Council on Foreign Relations*, 2011, Council Special Report No. 63, 1-64.

Fulya Atacan, *Değişen Toplumlar ve Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık 2004).

Giacomo Luciani, “Allocation vs. Production States: A Theoretical Framework”, *The Arab State* içinde, ed. Giacomo Luciani, (California: University of California Press 1990).

Hazem Beblawi and Giacomo Luciani, *The Rentier State: Nation, State and Integretion in The Arab World Volume II*, (London: Croom Helm 1987).

Hazem Beblawi, “The Rentier State in The Arab State”, *The Arab State* içinde, ed. Giacomo Luciani (California: University of California Press 1990).

Ian Black, “Saudi Arabian Security Forces Quell ‘Day of Range’ Protests”, *The Guardian*, 11 March 2011, Erişim 7 Aralık 2015, <http://www.theguardian.com/world/2011/mar/11/saudi-arabia-police-quell-protests>

James Wynbrandt, *A Brief History of Saudi Arabia*, (New York: Checkmark Books 2010).

Joseph Kostiner, “State, Islam and Opposition in Saudi Arabia: The Post Desert Storm Phase”, 8 July 1997, Erişim 9 Aralık 2015, <http://www.rubincenter.org/1997/07/kostiner-1997-07-08/>

Joshua Keating, “Who first used the term Arab Spring?”, Erişim 18 Şubat 2016, <http://foreignpolicy.com/2011/11/04/who-first-used-the-term-arab-spring/>

Kiren A. Chaudhry, “Economic Liberalization and the Lineages of the Rentier State”, *Comparative Politics*, 1994, Vol. 27.

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

“Kriz Suudi Arabistan’ı Teğet Geçti”, *BBC Türkçe*, Erişim 04 Aralık 2015, http://www.bbc.com/turkce/ig/izlenim/2009/11/091120_fooc_saudi.shtml

Lisa Anderson, “The State in the Middle East and North Africa”, *Comparative Politics*, Vol. 20, 1987.

Matthew Gray, “A Theory of Late Rentierism in the Arab States of the Gulf”, *Center of International and Regional Studies George University School of Foreign Service in Qatar*, 2011, No: 7, 1-44.

“Majilis Al-Shoura Law”, *Royal Embassy of Saudi Arabia in Washington D.C.*, Erişim 04 Aralık 2015, https://www.saudiembassy.net/about/country-information/laws/Majlis_Ash_Shura_Law.aspx

Max Weber, *Bürokrasi ve Otorite*, çev. H. Bahadır Akın, (İstanbul: Adres Yayınları 2005).

Meliha Benli Altunışık, “Rentier State Theory and the Arab Uprising: An Appraisal”, *Uluslararası İlişkiler*, Yaz 2014, Cilt 11, S: 42.

-----, “Ortadoğu’da Petrol ve Demokrasi İlişkisine Bir Bakış”, *Doğudan Dergisi*, 2008, S: 4.

Michael Herb, “No Representation Without Taxation? Rents, Development, Democracy”, *Comparative Politics*, 2005, V: 37, No: 3., 297-316.

Michael Ross, “Does Hinder Democracy?”, *World Politics*, 2001, V. 53, No:3, 325-361.

Muhittin Ataman ve Yurdanur Kuşçu, “Suudi Arabistan’daki Siyasal ve Toplumsal Hareketlerin Gelişimini Etkileyen Faktörler”, *Alternatif Politika*, 2012, C:4, S:1, 1-26.

Emrah Utku GÖKÇE

Murat Aktaş, “The Arab Spring and The European Union”, *The Arab Uprisings & The Struggle of Soft Powers in The Middle East within*, ed. Murat Aktaş (Ankara: Nobel 2012).

Nicola Nasser, “No Arab Spring in the Saudi Kingdom, Riyadh’s Foreign Policy and the Saudi Led-Counterrevolution”, *Global Research*, 20 March 2014, Erişim 16 Aralık 2015, <http://www.globalresearch.ca/no-arab-spring-in-the-saudi-kingdom-riyadh-s-foreign-policy-and-the-saudi-led-counterrevolution/5374583>

Onur Bilgen, “Petrol ve Suudi Arabistan: Bir Lütuf Mu Yoksa Bela Mı?”, *Akademik Ortadoğu*, 2010, S:9, 25-42.

Patrick Cotge and Gwenn Okruhlik, “The Power of Narrative: Saudi Arabia, The United States and The Search for Security”, *Security in Gulf: Historical Legacies and Future Prospects*, ed. Matteo Lengrenzi, (London: Routledge 2013).

Qystein Noreng, *Petrol ve İslam*, (İstanbul: Sabah Kitapları 1998).

“Saudi Arabia History of A Civilization”, *Royal Embassy of Saudi Arabia in Washington, D.C.*, , 03 Aralık 2015, <http://www.saudiembassy.net/about/country-information/history/>

“Saudi Arabia Imposes Ban On All Protest”, *BBC News*, 5 March 2011, Erişim 10 Aralık 2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12656744>

“Saudi Arabia: The First Strike”, *Time*, 02 Kasım 1953, Erişim 7 Aralık 2015, <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,819071,00.html>

“Saudi Arabian: Threats to International Security”, December 1992, Erişim 12 Aralık 2015, <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11664.html>

Suudi Arabistan'da Arap Baharını Engelleyen İç Dinamikler

“Saudi Liberals”, *The Majalla*, 2 June 2010, Erişim 9 Aralık 2015, <http://eng.majalla.com/2010/06/article5559909>

Sharaf Sabri, *The House of Saudi in Commerce: A Study of Royal Entrepreneurship in Saudi Arabia*, (New Delhi: Chaman Enterprises 2011).

Stanford Encyclopedia of Philosophy, “Political Representation”, Erişim 07 Aralık 2015, <http://plato.stanford.edu/entries/political-representation/#PitFouVieRep>

Stephane Lacroix, “Is Saudi Arabia Immune?”, *Journal of Democracy*, 2011, V: 22, No: 4, 48-59.

“Suudi Arabistan'da 1,5 Yıl Rötarlı Seçim”, 23 Mart 2011, Erişim 8 Aralık 2015, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/03/110323_saudi_election.shtml

“Suudi Arabistan'da Bir İlk: Siyasi Parti”, 10 Şubat 2011, Erişim 8 Aralık 2015, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=146899>

“Suudi Arabistan'da İlk Seçim”, *NTV*, 14 Ekim 2003, Erişim 7 Aralık 2015, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/238906.asp>

“Suudi Müftüsü: Seçim Yapmak Haramdır”, *Yakın Doğu Haber*, 16 Ocak 2013, Erişim 7 Aralık 2015, http://ydh.com.tr/HD11351_suudi-muftusu--secim-yapmak-haramdir.html

Tayyar Arı, *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Savaş, Siyaset ve Diplomasi*, (Bursa: MKM Yayıncılık, 2008).

Tim Niblock and Monica Malik, *The Political Economy of Saudi Arabia*, (London: Routledge Press 2007).

Yurdanur Kuşçu, “Suudi Arabistan'da Muhalefet Hareketleri”, *Ortadoğu Analiz*, 2011, C: 3, S: 30, 82-90.